

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

ژباړه او ټولونه:
Ketabton.com
زاهد خلیلي

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتګ

د کتاب نوم: نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتګ

ژباړه او ټولونه: زاهد خلیلي

ایمېل ادرس: zahidkhalili@yahoo.com

کال: ۱۳۹۲ ل

نری کی د پارلمانونو منخته راتگ

فهرست

- 6 د پارلمان پیژندنه
- 7 لومړنی شوراګانې
- 8 لومړنی منتخب پارلمان
- 9 د دیارلسمې پیری مهمې پېښې
- 10 انگلستان
- 16 د امریکا کانګرس
- 17 د فرانسې ملي اسمبلی
- 20 روسي دوما
- 21 د اذربایجان ملي مجلس
- 22 د ایران د شورا مجلس
- 23 د پاکستان پارلمان

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

يادونه:

لاندې کوچنۍ کتابگوټۍ د پارلمان په اړه دی، چې لومړی په کې پارلمان معرفي شوی دی، لومړنی شورا او د لومړني ټاکل شوي پارلمان په اړه هم په کې معلومات وړاندې شوي دي. په وروستيو کې د نړۍ د ځينو هېوادونو د لومړنيو پارلمانونو په اړه هم لږ معلومات راوړل شوي دي.

څرنگه چې شرق د نړۍ پر مخ د تمدنونو لومړنی مرکز دی، همداسې د نړۍ لومړني پارلمانونه هم په شرق کې رامنځته شوي دي؛ خو د بشپړو معلوماتو په نه موجودیت کې يې يوازې په يوه پراگراف کې يادونه شوې ده. لرغوني شرقي هېوادونه لکه بين النهرين، مصر او همداسې په لرغوني اريانا کې د خلکو شوراگانې موجودې وې، په ځينو ځايو کې ليدل کيږي، چې اريايي شوراگانو په ريښتيني توگه د خلکو نمائنده گي کوله او په بشپړ خپلواک ډول يې پرېکړې کولې، چې اوس هم دغه دود د جرگو په شکل د لرغوني اريانا نه اوسني افغانستان ته پاتې دی.

د اسلام دين د حکومت کولو لپاره د شورا موجودیت يو اصل گرځولی دی، د لومړيو وختونو راهيسې مسلمانان د خپلو ستونزو د حل په موخه سره راټولېدل او په مشوره کولو سره به يې خپلې ستونزې حلولې. دا چې لومړنی ټاکل شوی يا نا ټاکل شوی پارلمان (شورا) په لومړي ځل څنگه او په کوم اسلامي هېواد کې رامنځته شوی ده، هغه به که خدای کول، بل ځای وڅېرم او بيا به يې تاسو سره شريکه کړم. دلته د څو مسلمانو هېوادونو د پارلمانونو يادونه شوې ده، چې نه شي کولای په اسلامي نړۍ کې د پارلمان (شورا) لرغونتيا وښيي، ځکه مسلمانان اوږد تاريخ لري او د شورا موجودیت به يې هم همدومره پخوانی وي.

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

بايد يادونه وکړم، چې دغه موضوع ما د تحصيل په دوران کې د يوه استاد په غوښتنه برابره کړې وه، موضوع نوې او په پښتو ژبه يې په اړه ما تر اوسه کوم کتاب يا کومه مقاله نه ده ترلاسه کړې. د دې موضوع د شريکولو څخه زما هدف دادی، تر څو هغه وروڼه چې زما په څېر د داسې ستونزو سره مخ دي، ما ورسره مرسته کړې وي او هم يې معلوماتو کې لږ زياتوالی راغلی وي.

درنښت

زاهد خليلي

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

د پارلمان پیژندنه

د پارلمان لفظ د ۱۱ ز پېړۍ د فرانسوي ژبې Parler څخه اخیستل شوی، چې مانا یې Speaking, Talking ده¹.

پارلمان د فرانسوي کلمې Parler څخه اخیستل شوېده، چې مانا یې to talk ده، یانې خبرې کول².

پارلمان د خلکو لخوا رسمي انتخاب شوي نمائندگان دي، چې د یو معین وخت لپاره سره راټولېږي³.

پارلمان د ملت یا خلکو لخوا انتخاب شوي نمائندگان دي. پارلمان په حکومت کې د خلکو لپاره د مقننې قوې په حیث دنده اجراء کوي⁴.

هر هیواد د خپلو خلکو د ټولنیز ژوند، نظم او امنیت، د حقوقو د ساتلو، د ملت د ازادۍ او د چارو د منظم کولو لپاره قانون ته اړتیا لري او هم هیواد داسې بنسټونو ته اړتیا لري، ترڅو د قانون جوړولو دنده اجراء کړي⁵.

ټولټاکنې، د کانديدو حق، د رایه ورکونکو شرایط، یو یا دوه مجلسونه او نورې سلگونه مسألې په هیوادونو کې سره توپیر لري⁶.

¹ www.memidex.com

² www.peo.gov.au

³ www.memidex.com

⁴ www.peo.gov.au

⁵ www.hawzah.com

⁶ www.hawzah.com

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

مجلس يا پارلمان يوه لويديځه پدیده ده، چې په لويديځو هيوادونو کې رامنځته شوي او له هغه ځايه يې نورو هيوادونو ته پراختيا موندلې ده. لويديځ خپل سياسي، ټولنيز او علمي پرمختگونه د لرغوني يونان پورې تړي¹.

لومړنی شور اگاني

داسې اسناد او شواهد په لاس کې شته، چې د خلکو نمائندگانو په لومړي ځل په بين النهرين (اوسني عراق او سوريه) کې غونډې کولې، چې تاريخ يې د ۲۵۰۰ مخزېږدي ته رسېږي².

په لرغوني روم او يونان کې د اوسني عصر سره سم پارلمانونه رامنځته شول. د ۵۰۰ مخزېږدي په شاوخوا کې په لرغوني يونان کې پارلمان (Ecclesia) په کال کې ۴۰ ځلې غونډې کولې. په دې غړو کې يوازي نارينه وو، چې عمر يې د ۱۸ کلو نه پورته وه، گډون کاوه. پريکړې به د غونډې د اکثريت رايو په اساس کېدلې³.

اتن د لرغوني يونان تر ټولو سرمايداره او لويه ښاري ناحيه شمېرل کېده، چې د يو دولت او ښار (دولت-ښار)⁴ په بڼه يې موجوديت درلود. د اتن د ښار اوسيدونکي، چې اصيل او لوی خلک گڼل کېدل، په همغه وخت کې د يوې ابتدائي دموکراسۍ لرونکي وه، چې د خلکو دولت يې نوموه، په ښار کې به عادي او غلام خلک نه اوسيدل⁵.

¹ www.etelaf.ir

² www.peo.gov.au

³ www.peo.gov.au

⁴ (nation-state)

⁵ www.etelaf.com

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

جمهوري روم، چې په ۵۰۹ مخزیردي کلونو په شاوخوا کې رامنځته شو، د دوو (۲) شوراگانو پواسطه اداره کیده. د سنا مجلس چې د ۳۰۰ غړو څخه جوړ شوی وه، ټول غړي یې، د سرمايدارو او اشرافو د کورنیو څخه وه¹.

قوانین به د مختلفو شوراگانو لخوا وضع کیدل، چې ټول غړي یې د اشرافو او خاصو خلکو نمائندګي کوله. دغو شوراگانو به کوم نوی قانون نه جوړوه، بلکې د قانون په اړه به یې رایه ورکوله او یا به یې نوي (تیت پوري) چارواکي ټاکل².

د روم په امپراتورۍ کې، چې د سکندر مقدوني د مرګ څخه وروسته رامنځته شوه، هلته هم د سنا په نوم یو مجلس موجود وه، چې غړي د اتن په شان د لویو خلکو څخه وه³.

لومړنی منتخب پارلمان

لومړنی منتخب پارلمان په کال ۹۲۰ ز د اکتوبر د میاشتې په ۲۰ نیټه د ایسلنډ په کوچني هیواد کې رامنځته شو. ددې مجلس (پارلمان) غړي په لومړي ځل د خلکو لخوا، د هغوی د رایو په اساس انتخاب شوي وه. ددې پارلمان دنده دا وه، چې حکومت سره فکري همکاري وکړي⁴.

د نړۍ په تاریخ کې، لومړي قانوني پارلمان د ایسلنډ په هیواد کې په کال ۹۳۰ ز کې خپله لومړنی غونډه وکړه⁵.

په حقیقت باید ووايو، چې د نړۍ لومړني انتخاب شوي مجلس یوازي مشورتي بڼه درلوده، مجلس (پارلمان) ته په دغه وخت کې کوم خاص اختیارات نه وه ورکړل شوي¹.

¹ www.peo.gov.au

² www.peo.gov.au

³ www.etelaf.com

⁴ www.rasekhoon.net

⁵ www.about.com

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتګ

پارلمان، چې د خبرو د ځای په مانا ده، دې کلمې د دولسمې میلادي پېړۍ په جریان کې په لویدیځه اروپا کې زیات پرمختګ وکړ. دغه ځای (پارلمان) پخوا د پاچاهانو د مشورو د ځای په نوم یادیده، پاچاهانو به د خپل هیواد د وتلو او مشهورو فیوډالانو، اشرافو او مذهبي مشرانو سره په مهمو مسئلو باندې خبرې کولې. پارلمان به هغه رابلل کیده، کله به چې پاچا د هغه د جوړیدو غوښتنه وکړه. په ۱۱۸۸ ز کال کې په انگلستان کې د بنار مدني اوسیدونکو هم په پارلمان کې ګډون کاوه.²

په رسمي ډول د پارلمان لفظ په کال ۱۲۳۶ ز کې استعمال شو، دا یو داسې مشورتي مجلس وه، چې د انگلستان پاچا به د اشرافو، مذهبي مشرانو او نورو سره کاوه. پارلمان په لومړیو پېړیو کې داسې یو ځای وه، چې هلته به پاچا د هغه چاسره خبرې او مشورې کولې د چا سره به چې د پاچا خوښه وه. په ۱۳ ز پېړۍ کې اشرافو د پاچا سره مخالفت کاوه، ځکه ځینې اشرافو فکر کاوه، چې پاچا په صحیح ډول سره سلطنت (پاچاهي) نه شي کولای. په کال ۱۲۱۵ ز کې داسې یو قرارداد د (Magna Carta) په نوم لاسلیک شو، چې پاچا باید د اشرافو خبرو ته غور ونيسي او د هغوی څخه مشورې واخلي.³

په دیارلسمه میلادي پېړۍ کې پارلمان په عصري شکل رامنځته شو.⁴

د دیارلسمې پېړۍ مهمې پېښې

ځینې مؤرخین د اروپا په تاریخ کې دیارلسمه زیږدې پېړۍ د ټولو پېړیو ستره او لویه پېړۍ نوموي؛ ځکه په دې پېړۍ کې کلتوري تغیرات او نور زیات پرمختګونه رامنځته شول. په ۱۲۰۹ ز کال کې د کمبریج پوهنتون جوړ شو، د همدې پېړۍ په ۱۲۲۰ ز کلونو کې دومنیکان او فرانسویان انگلستان ته راغلل او

¹ www.rasekhoon.net

² www.historyworld.net

³ www.parliament.uk

⁴ www.infoplease.com

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

ورسره ډېر علمي پرمختگونه وشول، په همدې پيړۍ کې د انگلستان د تاريخ يوه توره ورځ هم ده، ځکه چې پاچا جان په ۱۲۰۹ ز کال کې د فرانسې سره په جگړه کې نارمندي سيمه له لاسه ورکړه. د هنري د سلطنت لويه دوره په همدې پيړۍ کې د پارلمان سره په شخړه کې له منځته ولاړه او هغه يې له واکه گوښه کړ. په کال ۱۲۱۵ ز کې داسې يو قرارداد د (Magna Carta) په نوم لاسليک شو، چې پاچا بايد د اشرافو خبرو ته غوږ ونيسي او د هغوی څخه مشورې واخلي ، په ۱۲۹۵ ز کال پارلمان په نوي شکل باندې رامنځته شو¹.

انگلستان

د يونان او روم نه وروسته انگلستان، دريم هيواد دی، چې د دموکراسۍ او د هغه د بنسټونو سره آشنا شو².

د ايسلند د پارلمان نه ورسته، د نړۍ تر ټولو لرغونې پارلمان د انگلستان دی، کوم چې د ديارلسمې زيردي پيړۍ په اوایلو کې رامنځته شوی دی³.

انگلستان ته زياتره وخت د پارلمان د منځته راتگ هيواد نوم ورکول کيږي⁴، دا نوم تر ډېره درست بنسکاري؛ ځکه چې په انگلستان کې د تاريخ په ډېرو مرحلو کې پارلمان موجود وه، په انگلستان کې د ويست منسټر پارلمان لومړنی پارلمان دی، چې پاچا څخه يې ازادي واخيسته⁵.

ويليم په ۱۰۶۶ ز کال کې په انگلستان باندې يرغل وکړ. ويليم انگلستان د يو کوچني خو دايمي مشورتي مجلس پواسطه اداره کاوه، چې د پاچا د کونسل په نوم يادیده. د مجلس غړي اشراف او د کلیسا د مشرانو (روحانيونو) څخه عبارت وه. دا غړي انتخاب شوي نه وه او يوه د انگلستان د ملت نمائندگي نه کوله. په

¹ Phil-fak.uni

² www.etelaf.com

³ www.rasekhoon.net

⁴ دغه نوم په ۱۸۶۵ ز کال د جان برايټ لخوا په لومړي ځل استعمال شو.

⁵ www.historyworld.net

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

انگلستان کې دوه ډوله مجلسونو وجود درلود، چې یو یې د **Witans** او دویم یې د **Moots** په نوم یادیده. د **Witans** تاریخ د اتمې عیسوي پېړۍ پورې رسېږي. د **Witans** دنده د پاچا سوالونو ته ځوابونه او مشوره ورکول وه. پاچا به کله، کله د لویو خلکو (اشرافو او روحانیونو) لویه غونډه هم رابلله، چې د **Great Council** په نوم یادیده، چې د وخت په تیریدو سره (اوس) د **House of Lords** په نوم یادېږي¹.

Moots محلي شوراگانې وې، چې په هره سیمه (**Shire**) کې یې موجودیت درلوده. دوی به د کلیو او سیمو مسلې حل و فصل کولې. دا شوراگانې د کوچنیو مشرانو (**The Sheriff and Bishops**) څخه جوړې شوې وې.²

مجلس په پرمختللي ډول (د پارلمان په بڼه) د لومړي ځل لپاره په انگلستان کې په کال ۱۲۲۵ز کې رامنځته شو. په دې کلونو کې فیوډالانو او د کلیسا اسقفانو د هغه وخت د دیکتاتور پاچا (ژان سانتر) پر ضد پاڅون وکړ او پاچا د ۶۳ مادې پر اساس واک د اشرافو سره وویشه. د منشور په ۳۹ ماده کې د خلکو ازادې تضمین شوه او ددې ازادۍ د تضمین لپاره یوه شورا په کال ۱۲۵۸ز کې د پارلمان په نوم رامنځته شوه، چې د ۲۵ غړو لرونکې وه او دې شورا (پارلمان) پاچا د څارنې لاندې ونيوه.³

د دیارلسمې عیسوي پېړۍ په لومړیو کې پاچا جان د فرانسې سره جگړه پیل کړه، دغه جگړه د اشرافو او فیوډالو د ټیکسونو په ملاتړ سره پیل شوه، په دې سره فیوډالانو په خپلو سیمو کې په خلکو باندې درندې ماليې وضع کړې. د جگړې یوه میاشت وروسته پاچا د مگنا کارته قوانین لاسلیک کړل. په دې قوانینو کې داسې بنودل شوي وه، چې پاچا د قانون نه پورته نه دی. په دې کې دا هم ذکر شوي وه، چې پاچا باید د لوی مشورتي مجلس (**Great Council**) نه مشوره واخلي. په دې ریفرینس کې انفرادي حقوق هم ذکر شوي وه او هم یې د پاچا او

¹ www.peo.gov.au

² www.peo.gov.au

³ www.etelaf.ir

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

اشرافو واک سره ویشلی وه. د اعلاميې په یوه برخه کې داسې راغلي وه، چې: هیڅ ازاد شخص باید بندي نشي، ونه شرل شي، ملکیت یې غصب نشي او حقوق یې ورڅخه باید وانخیستل شي. د مجرم شخص نه باید د محکمې څخه پرته بل څوک غچ او انتقام وانخلي او هیڅوک باید د هغه څخه انتقام وانخلي، د محکمې د پریکړې پرته. دغې اعلاميې یا انفرادي حقوقو انگلستان کې د دیموکراسۍ په پرمختگ کې ډېر مهم رول ولوبوه، چې وروسته یې د په امریکا او استرالیا باندې هم ستر اغېز وښوده.¹

په کال ۱۲۵۸ ز کې د اکسفورډ پارلمان پاچا باندې داسې قوانین (Magna Carta) وضع کړل، چې پاچا باید په کال کې د پارلمان سره درې غونډې وکړي او هم دې، په دې غونډو کې د انگلستان نورو اصیلو خلکو ته، چې شمېر به یې دولس تنه وي، د گډون حق ورکړل شي؛ خو پاچا هنري دریم دغه قوانین ونه منل، مخالفت یې ورسره وکړ او په دې سره د پاچا او پارلمان تر منځ جگړه رامنځته شوه، په پای کې یې ډي مونت، چې د پارلمان مشر وه، دا جگړه په ۱۲۶۴ ز کال کې وگټله.²

د مگنا کارټه د اصلاحاتو او د پاچا جان د ځای ناستي نه وروسته، د هنري او اشرافو تر منځ شخړې لا هماغسې پاتې شوې، دوی د پاچا سره ځکه وران وه، چې د فرانسې سره په جگړه کې د لاسه وتلې ځمکې یې ولې بیرته ونه نیولې، په ۱۲۵۸ ز کال کې اشرافو پاچا مجبوره کړ، چې باید یو ۱۵ کسيزه مشورتي مجلس ومني، تر څو د پارلمان سره مشوره وکړي، دوی غوښتل چې پارلمان باید په کال کې درې ځلې غونډې وکړي او په پارلمان کې باید ۱۲ داسې کسان وي، چې د عام ولس نمائندگي وکړي.³

په کال ۱۲۶۵ ز کې ډي مونت په ویسټ منسټر خونه کې د پارلمان غونډه راوبلله، هغه غوښتل، چې د ټولني نور غړي هم باید په دې غونډه کې گډون

¹ www.peo.gov.au

² www.parliament.uk

³ www.peo.gov.au

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

وکړي؛ ځکه يې، نو دوه، دوه نمائندگان د ټولني د مختلفو طبقو څخه وروغوښتل؛ خو دا داسې پارلمان نه وه، چې د انگلستان د خلکو ريښتني استازي دي په کې گډون وکړي، ډي مونت خپل ټول مخالفين د پارلمان نه ويستي وه. هغه پارلمانونه، چې د ۱۲۷۵ او ۱۳۰۷ ز کلونو تر منځ د لومړي ايډورډز لخوا جوړ شوي وه، څه نا څه يې د انگلستان د خلکو نمائندگي کوله، لومړي ايډورډز به هغه وخت پارلمان رابلل، کله به چې يې د پارلمان د جوړيد اړتيا حس کړه او يا به يې د څه شي غوښتنه درلوده. دغه خلک به د انگلستان د خلکو ريښتني استازي وه، هغه پارلمان چې په کال ۱۲۹۵ ز کال کې د لومړي ايډورډز لخوا رابلل شوی وه، دوی د ملت ريښتني استازولي کوله او بيا دا مشهوره شوه، چې دغه پارلمان د راتلونکي لپاره يو ماډل (نمونه) ده¹.

په انگلستان کې په ديارلسمه ميلادي پيړۍ کې پارلمان په عصري شکل رامنځته شو، پاچاهانو خپل لوی خلک په مشورتي مجلس کې ددې لپاره راتولول، چې پاچا ته مشورې ورکړي، په دې ډول په ديارلسمه ميلادي پيړۍ کې رويل کونسل (لوی مشورتي مجلس) منځته راغی، چې د لويو مسئلو په هکله به په کې خبرې اترې کيدلي².

د ۱۳۲۷ ز کال نه وروسته په انگلستان کې پارلمان په دايمي توگه غونډې کولې، په ۱۳۳۲ ز کال کې يې نوم په (House of Commons) چې مانا يې ده، د عوامو هغه نمائندگان چې د اشرافو له ډلې سره يې اړيکه نه درلوده، باندې واوښت. په دې وخت کې د انگلستان پارلمان د درې برخو څخه جوړ شوی وه: پاچا، د عوامو نمائندگان (House of Commons) او د لردونو (Lords) څخه. دې مجلسونو به په خپلو کې غونډې نه کولې، بلکه کله به چې پاچا غوښتل؛ نو غونډه به يې رابلله. په ۱۳۴۱ ز کال کې د عوامو مجلس (نمائندگان) په يوازي ځان (د پاچا د غوښتنې) پرته غونډې کول پيل کړل. د عوامو مجلس به د

¹ www.historyworld.net

² www.nationalarchives.gov

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

لردونو د مجلس او پاچا څخه دا غوښتنه کوله، تر څو سیمه ایزې او ملي مسئلې حل کړي¹.

د پنځلسمې میلادي پیړۍ په نیمايي کې، د عوامو او اشرافو (لردونو) مجلس دواړو د قانون جوړولو یو شان حق تر لاسه کړ. په لاندې پېښلیک کې د عوامو د مجلس لاسته راوړنې د څوارلسمې او پنځلسمې میلادي پیړۍ په نیمايي کې ښودل شوي دي.

۱۳۶۲- پارلمان ددې حق تر لاسه کړ، چې د ټیکس ټول قراردادونه باید د پارلمان څخه تیر (پاس) شي.

۱۳۷۶- په دې کال د عوامو مجلس سر پېټر میر د خپل مجلس د ویاند په حیث وټاکه.

۱۳۷۷- په دې کال باندې توماس هنگفرد د پاچا لخوا د مجلس د رسمي ویاند په توگه وټاکل شو.

۱۴۰۷- د ټیکسونو ټول واک د پاچا څخه د عوامو مجلس ته انتقال شو.

۱۴۱۴- داسې پریکړه وشوه، چې هیڅ قانون به د عوامو د مجلس د رضایت څخه پرته نه پاس کیږي².

د انگلستان پارلمان په ۱۶۴۲ ز کال کې د پاچا څخه څه نور اختیارات هم واخیستل، پاچا لومړي چارلس په د عوامو مجلس ته ننوت، تر څو د پارلمان پنځه غړي ونیسي؛ خو ناکام شو. د لومړي چارلس او پارلمان اړیکې په تدریجي ډول سره ویجاړېدې، پارلمان لومړی چارلس د دېرو سختو نیوکو لاندې ونیوه؛ ځکه لومړي چارلس د ټیکسونو لوړول غوښتل، د واک پر سر هم شخړې موجودې وې او هم چارلس د پارلمان سره د کتل نه غوښتل، دا هغه مسئلې وې، چې د پارلمان او چارلس تر منځ پرې لانجې رامنځته شوې وې. همدارنگه چارلس، چې

¹ www.peo.gov.au

² www.peo.gov.au

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

د کاتولیک مذهب پیرو وه، د پروتستانو د مذهب مخالفت یې کاوه. د عوامو د مجلس او پاچا لومړي چارلس تر منځ شخړه په کورنۍ جگړې باندې بدله شوه، په دې جگړه کې پاچا چارلس په ۱۶۴۹ ز کال کې ووژل شو او انگلستان جمهوري (ولسي) اعلان شو، په ۱۶۶۰ ز کال کې بیرته سلطنت رامنځته شو؛ خو د پارلمان او پاچا تر منځ مخالفت او شخړې لا هماغسې موجودې وې¹.

په کال ۱۶۸۸ ز کې د پرتمین او بنټون² په پایله کې، داسې یوه لائحه (د حقوقو لائحه) تصویب شوه، چې له مخې یې د شاه اختیارات او د پارلمان واکونه سره په دقیق ډول مشخص او جلا شول او انگلستان د یو پارلماني هیواد په بڼه رامنځته شو³.

په ۱۶۸۹ ز کال کې واک ویلیم او د هغه میرمنې مریم (ماری) ته ورسید او د حقوقو لائحه یې ومنله، ددې لائحي په منلو سره پارلمان نور واکونه هم تر لاسه کړل او قوي شو او هم یې د بیان د ازدي او په دایمي ډول د مجلسونو د جوړولو لپاره لاره هواره کړه⁴.

د تیوډور په وخت کې په انگلستان کې، د مشرانو جرگې د کړنو د ساتلو لپاره کار پیل شو. په اوولسمه میلادي پیړۍ کې پارلمان د انگلستان په پرمختگ کې مرکزي رول لوباوه او هم یې د انگلستان د خلکو د حقوقو د غوښتنو لپاره زیاتي هڅې کولې⁵.

په انگلستان کې پارلمان د لرد (Lords) او د عوامو مجلس او پاچا څخه جوړ شوی دی. د لردونو (Lords) مجلس د ۹۲۶ غړو لرونکی دی، چې ۲۶ غړي یې د روحانیون او د کلیسا وتلي اشخاص دي. د لرد مجلس زیاتره یې ارثي دي، چې د پخوا څخه ورته سیتونه (چوکۍ) پاتې دي او دوی کې زیاتره یې شهزادگان

¹ www.peo.gov.au

² The Glorious Revolution

³ www.etelaf.ir

⁴ www.peo.gov.au

⁵ www.nationalarchives.gov

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

دي. پاچا حق لري، چې هر څوک ددې مجلس غړی کړي؛ خو د لومړي وزير سره مشوره شرط ده¹.

د انگلستان د عوامو مجلس د ۶۳۰ غړو لرونکی دی. ددې مجلس ټاکنې مستقیمی او فردي دي او هره ټاکنیزه حوزه یو نمائنده مجلس ته لیري. په انگلستان کې ټول واک د پارلمان سره دی، هیڅ قضایي او قانوني ځواک نشته، چې د انگلستان د پارلمان پریکړه رد کړي. ټول دولتي او غیر دولتي ارگانونه پر دي، چې د پارلمان هره پریکړه، چې د دوی په اړه شوي وي، عملي کړي².

د امریکا کانګرس

د امریکا کانګرس په لومړي ځل په ۴ جولایي ۱۷۷۴ ز کال کې جوړ شو د ۱۷۸۰ز څخه تر ۱۸۲۰ز کلونو تر منځ موده د امریکا د کانګرس د جوړولو کلونه نومول شويدي³.

د امریکا د متحده ایالاتو کانګرس د دوه مجلسونو د نمائندگانو مجلس او د سنا د مجلس څخه جوړ شوی دی⁴.

په امریکا کې د قانون جوړول او وضع کول د امریکا د کانګرس دنده ده او د امریکا ولسمشر هم نه شي کولای، چې دغه قانون رد کړي. په امریکا کې هیڅ یو بنسټ نه شي کولای، چې د امریکا کانګرس منحل کړي، په داسې حال کې، چې په نورو اروپایي هیوادونو کې ولسمشر یا لومړی وزیر کولای شوي، چې پارلمان منحل کړي⁵.

¹ www.hawazh.com

² www.hawazh.com

³ www.answers.com

⁴ Wikipedia

⁵ Wkidpedia

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

په ۱۷۸۱ ز کال کې په لومړي ځل کانګرس کې دوه مجلسونه رامنځته شول، چې یو یې د سنا (Senate) او بل یې د نمائندگانو مجلس (House of Representative) دی.¹

په امریکا کې په ۱۷۸۹ ز کال کې په لومړي ځل خلکو د نمائندگانو مجلس ته غړي انتخاب کړل.²

د امریکا د سنا مجلس تقریبا د ۲۲۰ کالو پخوانی تاریخ لري.³ هر ایالت د سنا مجلس ته دوه سناتوران او د نمائندگانو مجلس کم تر کمه یو غړی رالیري. د سنا مجلس غړي د هر ایالت لخوا ټاکل کيږي او باید چې عمر یې د ۳۰ کلو څخه زیات وي. د امریکا تابعیت ولري او یا کم تر کمه ۹ کاله په هغه ایالت کې اوسیدلی وي، د کوم ایالت نه چې ځان کاندیدوي.⁴

د امریکا په متحده ایالاتو کې د سنا د مجلس او د نمائندگانو د مجلس اختیارات تقریبا یو شان دي.⁵

د فرانسې ملي اسمبلی

په فرانسه کې سټیټ⁶ په لومړي ځل په کال ۱۳۰۲ ز کې د فرانسوي پاچا فلیپ په وخت کې غونډه وکړه، دوی په نوټر دام (پاریس) کې ددې لپاره راټول شوي وه، چې د پاچا اړیکې د پاپ (بانوفیس) سره وڅیړي، سټیټ د پاچا ملاتړ وکړ، سټیټونو د ۱۴ ز پېړۍ په جریان کې په مسلسل ډول باندي غونډې کولې.⁷

¹ www.answers.com

² www.answers.com

³ Wikipedia

⁴ www.asnwers.com

⁵ www.hawzah.com

⁶ Estate generals

⁷ www.historyworld.net

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

فرانسه لومړنی هیواد دی، چې پارلمان په کې د پارلمان د اساسي اصولو په اساس رامنځته شو. د دیارلسمې میلادي پیړۍ په نیمايي کې د فرانسې پاچا لوئس په خپل قصر کې مشاورین ومنل، چې هلته به په کال کې څلور ځلې غونډې کوي، د فرانسې پارلمان په ۱۴ میلادي پیړۍ کې سیاسي واک تر لاسه کړ، په ۱۷ پیړۍ د فرانسې پارلمان د پاچا د مخالفې جبهې په اساس دنده اجراء کوله.¹

د فرانسې معاصر سیاسي تاریخ د ۱۷۸۹ ز څخه پیل کېږي، یانې د فرانسې لوی انقلاب د فرانسې د معاصر سیاسي تاریخ پیل دی. په حقیقت کې دغه انقلاب د پاچاهانو د مطلقه قدرت د محدودولو لپاره وه، تر څو په فرانسه کې مشروطه نظام رامنځته کړي.²

په فرانسه کې د پارلماني نظام تاریخ د ۱۷۸۹ز کال د می د میاشتې څخه پیل کېږي. د می په ۵ شپاړسم لويي د هیواد مشران، روحانیون او شاه خپل مشاورین، د سیاسي او ټولنیزو بحرانونو د حل لپاره راوغوښتل او د وارسا په مانی کې یې یوه ځانگړې غونډه جوړه کړه.³

د جون د ۱۷ څخه تر د جولایي ۹-۱۷۸۹ ز کال پورې ددغې اسمبلۍ نوم انقلابي اسمبلۍ وه، د پورته نیتي څخه وروسته تر د ۱۸۷۱ ز کال پورې بیا د ملي اسمبلۍ نوم نه دی یاد شوی.⁴

په همدې ۱۷۸۹ز کال د می په ۱۷ د غونډې گډونوالو، چې زیاتره یې حقوق پوهان وه، دوی ځانونه د ملي مجلس په نوم ونومول، د دوی هدف دا وه، چې ځانونه د ملت د نمائندگانو په بڼه وښي.⁵

¹ www.historyworld.net

² www.bashgah.net

³ www.bashgah.net

⁴ www.britanica.com

⁵ www.bashgah.net

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتګ

په ۱۷۹۹ز کال کې جمهوري عصر پیل شو، چې تر اوسه پورې فرانسې پنځه جمهوري نظامونه لیدلي، چې په هر جمهوري نظام کې د فرانسې په اساسي قانون او د پارلمان په رول کې عمده تغیرات لیدل شوي دي¹

د فرانسې پارلمان د دوه مجلسونو څخه جوړ شوی دی، چې یو یې د سنا مجلس او بل یې د ملي مجلس په نوم یادېږي².

د فرانسې د سنا مجلس ۴۲۶ غړي لري. سناتوران په دوه طریقو انتخابېږي. ۴۲۰ یې په مستقیم ډول او پاتې ۶ یې د امپراتور پواسطه انتخابېږي³.

په فرانسه کې د جمهوري عصر د پیل کېدو نه وروسته پنځه جمهوریتونه تېر شوي دي. لومړی جمهوریت د ۱۷۹۹ ز نه تر ۱۸۰۴ ز کال پورې دوام درلود. پدې دوره کې ناپیلین پوناپارت د لومړي کونسل په توګه دنده اجراء کوله او د ۱۸۰۴ ز کال نه وروسته تر ۱۸۱۴ ز کال پورې یې د فرانسې د امپراتور په حیث مشري کړېده.

دویم جمهوریت د ۱۸۴۸ ز کال نه تر ۱۸۵۱ ز کال پورې دوام وکړ. په ۱۸۴۸ ز کال کې لویی فیلیپ استعفاء وکړه. د ۱۸۵۱ ز کال نه وروسته حکومت د دریم ناپیلین په لاس پرېوت.

دریم جمهوریت د ۱۸۷۰ ز کال څخه پیل کېږي، تر ۱۹۴۰ ز کال پورې یې دوام وکړ. په ۱۸۷۰ ز کال کې د المان سره په جګړه کې د فرانسې امپراتوري له منځه ولاړه او دریم جمهوریت په ۱۹۴۰ ز کال د نازي المان لخوا له منځه ولاړ.

څلورم جمهوریت په ۱۹۴۴ ز کال کې رامنځته شو او د ۱۹۵۸ ز کال پورې یې دوام وکړ. پنځم جمهوریت په ۱۹۵۸ ز کال کې د جنرال دوګل لخوا رامنځته

¹ www.bashgah.net

² Wikipedia

³ Althistory.wikia.com

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

شو. جنرال دوگل د یوې ټولپوښتنې له لارې انتخاب شو او د عمومي رایو پواسطه یې د فرانسې د اساسي قانون اساس کینود¹.

روسي دوما

د ۱۹۰۵ز کال د انقلاب نه وروسته په ۱۹۰۶ز کال کې روسي دوما² جوړه شوه³.

د ۱۹۰۶ز کال د می په لسمه دوما خپله لومړنۍ غونډه وکړه. دوما تزار نیکولس دویم ته ځینې اصلاحات وړاندې کړل، چې کیدای شي د روسي حالات ورسره بڼه شي⁴.

د ۱۹۱۷ز کال د انقلاب نه وروسته دوما خپل موجودیت وساته؛ خو کله چې په ۱۹۹۱ز کال کې پخوانی شوروي اتحاد ړنگ شو. په ۱۹۹۳ز کال کې دوما په State Duma باندې بدله شوه⁵.

روسي دوما د ۴۵۰ نمائندگانو څخه جوړه شوې ده. څلور کاله یې یوه قانوني دوره ده او هر هغه روسي، چې عمر یې د ۲۱ کالو څخه زیات وي، کولای شي، چې د روسي دوما غړیتوب تر لاسه کړي⁶.

¹ www.bashgah.net

² DUMA

³ Wikipedia

⁴ www.historylearningsite.com

⁵ www.britanica.com

⁶ www.hawzah.com

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

د اذربايجان ملي مجلس

د اذربايجان د پارلمان تاريخ د شلمې پيړۍ لومړيو کلونو ته رسيري، کله چې په روسيه کې لومړنی دوما رامنځته شوه، د اذربايجان څخه شپږ تنه د روسي دوما غړي وه¹.

د اذربايجان ملي مجلس په اسلامي نړۍ کې لومړنی لادينه مجلس وه، چې رامنځته شو، دې مجلس ۱۲۵ غړي درلودل².

د ۱۹۱۸ز کال د می په ۲۵ پارلمان لومړنی غونډه وکړه او می په ۲۸ يې محمد امين د پارلمان د لومړي مشر په توگه وټاکه³.

د اذربايجان پارلمان د ۸۰ مسلمانانو، ۲۱ ارمنيانو، ۱۰ روسانو، ۱ الماني او ۱ يهودي څخه جوړ شوی وه⁴.

په ۲۲ د اپريل د اذربايجان پارلمان د پولنډ، برطانيې، ايټاليې، سويډن، د امريکا متحده ايالاتو او فرانسې سره د اړيکو ساتلو يوه لائحه تصويب کړه؛ خو د اپريل په ۲۸ روسي سره پوځ لخوا پرې يرغل وشو، ويي نيوه او پارلمان يې ور ښکته کړ⁵.

¹ www.visions.az

² Wikipedia

³ www.visions.az

⁴ www.visions.az

⁵ www.visions.az

نری کی د پارلمانونو منخته راتگ

په ۱۹۲۰ ز کال روسی سره پوځ اذربایجان و نیوه او ټول قدرت یی په خپل لاس کی واخیست او د اذربایجان د اداره کولو لپاره یی ۷۵ کسيزه کمیته جوړه کړه^۱.

کله چې په ۱۹۹۱ ز کال کی پخوانی شوروی اتحارنگ شو؛ نو اذربایجان خپله ازادی واخیستله. د نومبر په ۱۵ یو ټولپوښتنه وشوه او د نومبر په ۲۶ یو ملي کونسل جوړ او یوه اداره یی رامنخته کړه. د ۱۹۹۲ په پسرلي کی د پارلمان د جوړیدو په اړه غونډه وشوه^۲.

د ایران د شورا مجلس

په ۱۹۰۶ ز کال په ایران کی د مشروطیت فرمان د شاه مظفرالدین لخوا صادر شو. ددی فرمان په اساس خلکو د داسی مجلس د جوړولو اجازه پیدا کړه، چې تر څو خپل منتخب نمائندگان مجلس ته ولیري او د دولت وزیرانو ته مشوره ورکړي. وروسته په همدی کال د ملت نمائندگان د دري څلورو زرو په شاوخوا کی روحانیون، تجاران او شهزادگان په نظامیه مدرسه کی سره راټول شول. جلسی ته لومړي وزیر خبری وکړی. وروسته د خبرو څخه یو مؤقت مجلس جوړ شو، چې غړي یی د ملت لخوا نه وه ټاکل شوي. یوه دولس کسيزه کمیته وگمارل شوه، چې تر څو د مجلس لپاره د انتخاباتو قانون (نظامنامه) جوړه کړي. وروسته د شاه مظفرالدین شاه لخوا لاسلیک شو او د ۱۹۰۶ ز کال د سپتمبر په ۱۶ په تهران کی انتخابات وشول. د اکتوبر په ۷ نیته مجلس رسماً پرانستل شو. د اکتوبر په ۱۱ د تهران د انتخاباتو پایلی اعلان شوي^۳.

¹ Wikipedia

² www.visions.az

³ www.iichs.org

نړۍ کې د پارلمانونو منځته راتگ

د ايران د شورا د مجلس غړي د ملت نمايندگان دي، چې په مستقيم ډول په پټو رايو سره د خلکو لخوا ټاکل کيږي. د ايران د شورا مجلس دوره څلور کاله ده.¹

د پاکستان پارلمان

د ۱۹۴۷ ز کال د جون په ۳ د هند وروستي انگریز وایسرای لارډ لوئس د هند د لویې وچې د ټولو مشرانو د رابللو اعلان وکړ، تر څو واک سره وويشي.²

د جولای په ۲۶ د پاکستان لومړنی مجلس جوړ شو، چې ۶۶ غړي یې درلودل او یوه غړې یې بنځینه وه.³

د مجلس غړي د اگست په ۱۰ د سند ایالت په تعمیر کې، چې د کراچۍ په ښار کې دی، سره راټول شول. د اگست په ۱۰ او ۱۱ د مجلس ۵۸ غړو لوړه وکړه. د اگست په ۱۱ قائد اعظم محمد علي جناح د مجلس د لومړي مشر په توگه وټاکل شو او همدلته د پاکستان ملي بیرغ هم منظور شو.⁴

د اگست په ۱۴ نیټه واک د انگریز وایسرای لارډ لوئس نه پاکستانی اسمبلی (مجلس) ته ولیږدول شو او قائد اعظم محمد علي جناح د پاکستان د لومړي گورنر په حیث وټاکل شو.⁵

¹ www.020.ir

² Nationalassembly.tripod.com

³ Nationalassembly.tripod.com

⁴ www.na.gov.pk

⁵ www.na.gov.pk

نری کی د پارلمانو منختہ راتگ

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**